

WIELKIE FORMY MUZYCZNE DEDYKOWANE ŚW. JACKOWI ODROWĄŻOWI

Słowa kluczowe: formy muzyczne, msza, kantata, koncert kościelny, św. Jacek Odrowąż

Keywords: musical forms, mass, cantata, church concert, St. Jacek Odrowąż

Schlüsselwörter: musikalische Formen, Messe, Kantate, Kirchenkonzert, hl. Hyazinth von Polen

Św. Jacek Odrowąż (†1257) duchowy uczeń św. Dominika stoi u fundamentów powołania do życia Zakonu Kaznodziejskiego w Polsce. Wiadomo, że zakładał klasztory, ale nigdy nie osiadł w nich na stałe. Wybrał raczej wędrowne kaznodziejstwo, przemierzając wzdłuż i wszerz Polskę, Ruś i Prusy. Wiele wskazuje na to, że punktami jego oparcia w ostatniej ze wskazanych krain mogły być: Chełmno, czy też Elbląg¹, a źródła potwierdzają jego obecność w Gdańsku i Kwidzynie (1236 r.)².

W ostatnim czasie można mówić o ożywieniu badań nad życiem i spuścizną Świętego z rodu Odrowążów³. Zainteresowanie to jest widoczne również na gruncie muzykologicznym. Warto przypomnieć, że o życiu muzycznym w klasztorach dominikańskich pisali: o. Robert Świętochowski OP⁴ i ks. Karol

---

* Ks. dr Piotr Towarek – muzykolog, liturgista; profesor muzyki kościelnej i liturgiki w Wyższym Seminarium Duchownym w Elblągu, delegat Biskupa Elbląskiego ds. organistów i muzyki kościelnej, dyrektor Elbląskiej Szkoły Kantorów, dyrygent orkiestry kameralnej „Capella Sancti Nicolai”, organizator i dyrektor artystyczny Warsztatów Muzyki Liturgicznej w Pasłęku.

¹ Zob. M. Kanior OSB, *Jacek święty dominikanin*, Kraków 2007, s. 50–54.

² Zob. J. Kłoczowski, *Jacek*, w: *Nasi święci. Polski słownik hagiograficzny*, red. A. Witkowska, Poznań 1995, s. 210; D.A. Dekański, *Początki biskupstwa pomezjańskiego a chrystianizacja Żuławy Wielkiej*, w: *Żuławy i Mierzeja – moje miejsce na ziemi*, red. D.A. Dekański, Gdańsk 2001, s. 104. 172–173; J. Wiśniewski, *Posłannictwo misyjne św. Jacka Odrowąza dominikanina*, w: *Święty Jacek Odrowąż w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś*, red. K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2017, s. 36.

³ Zob. *Jubileusz uczy. 900-lecie Kamienia Śląskiego*, red. E. Mateja, Opole 2005; *Święty Jacek Odrowąż. Studia i źródła*, red. M. Zdanek, Kraków 2007; *Święty Jacek Odrowąż – apostoł północnej Europy*, red. A. Nicoń, A. Wuwer, Roma – Katowice 2007; *Święty Jacek Odrowąż w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś*, red. K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2017.

⁴ R. Świętochowski, *Tradycje muzyczne zakonu kaznodziejskiego w Polsce*, „Muzyka” VIII, 1963, nr 1–2, s. 12–26 oraz „Muzyka” VIII, 1963, nr 3, s. 23–33; *Tradycje muzyczne zakonu kazno-*

Mrowiec CM⁵, a ostatnio Aleksandra Patalas⁶. Z okazji obchodów jubileuszu 750-lecia śmierci św. Jacka dominikanie krakowscy przygotowali rozbudowaną i piękną liturgię, przekazując jednocześnie w wersji drukowanej szerszemu gronu odbiorców jej śpiewy w zbiorze pt. *Misteria św. Jacka. Liturgia*⁷. O pieśniach kościelnych dedykowanych Świętemu i ich popularyzacji na Warmii przypomniła w swoim opracowaniu prof. Zenona Rondonańska⁸. Prezentowany artykuł stanowi próbę przybliżenia współczesnemu odbiorcy wielkich form muzycznych⁹ związanych ze św. Jackiem Odrowążem.

OFICJUM RYMOWANE

Historia rhytmata czyli oficjum rymowane to teksty zamieszczane w *Liturgii Godzin* w formie rymowanych antyfon, responsoriów i hymnów, tworzone na podstawie opisów życia świętych. Oficjum, do którego dodawano melodie, by go nie odmawiać lecz śpiewać, określane było jako *historiae*. Postępujący od IX w. proces utrwalania się tej formy należy wiązać ze środowiskiem opactwa w Sankt Gallen (dziś Szwajcaria). Za ojca oficjum rymowanego uchodzi Amalary z Metz († 850)¹⁰.

dziejskiego w Polsce (ciąg dalszy), „Muzyka” VIII, 1963, nr 4, s. 10–31; *Tradycje muzyczne zakonu kaznodziejskiego w Polsce (dokończenie)*, „Muzyka” IX, 1964, nr 1–2, s. 49–61; *Tradycje muzyczne zakonu kaznodziejskiego w Polsce: uzupełnienie*, „Muzyka” IX, 1964, nr 1–2, s. 152.

⁵ Ks. Karol Mrowiec CM, *Katalog muzykaliów gidelskich. Rękopisy muzyczne kapeli klasztoru gidelskiego przechowywane w Archiwum Prowincji Polskiej OO. Dominikanów w Krakowie, Archiwum Prowincji Polskiej OO. Dominikanów, Kraków 1986.*

⁶ *Życie muzyczne w klasztorach dominikańskich w dawnej Rzeczypospolitej*, red. A. Patalas, Kraków 2016.

⁷ W zbiorze znalazł się głównie repertuar gregoriański związany przede wszystkim z domikańską *Liturgią Godzin*, do którego dołączono także kompozycje polifoniczne współczesnych twórców. Zob. *Misteria św. Jacka. Liturgia*, red. R. Pożarski, Kraków 2007.

⁸ Z. Rondonańska, *Święty Jacek – na Warmii mało znany*, w: *Veritas Christi Liberat. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Biskupa Jacka Jezierskiego*, red. K. Parzych-Blakiewicz, ks. P. Rabczyński, ks. J.M. Wojtkowski, Olsztyn 2014, s. 371–404.

⁹ Forma muzyczna – jeden z głównych terminów w teorii muzyki i w praktyce muzycznej; ogólna budowa utworu muzycznego; efekt współdziałania elementów dzieła muzycznego; środek realizacji wyrazu emocjonalnego dzieła muzycznego za pomocą konkretnych technik kompozytorskich, związany zawsze ze środkami wykonawczymi (obsadą). Do wielkich form instrumentalnych zaliczamy: sonatę, symfonię, koncert. Do wielkich form wokalnych: motet, mszę, oratorium. Okres baroku przyniósł rozkwit muzycznych form wokalnie-instrumentalnych, takich jak: opera, kantata, oratorium. Zob. J. Chomiński, *Forma*, w: *Encyklopedia muzyki*, red. A. Chodkowski, Kraków 2001², s. 272–277; Zob. też: P. Towarek, *Maria Magdalena w wielkich formach muzycznych*, w: *Św. Maria Magdalena w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. bp J. Jezierski, K. Parzych-Blakiewicz, ks. P. Rabczyński, Olsztyn 2015, s. 143–156; Tenże, *Święta Katarzyna Aleksandryjska w muzycznych opracowaniach mszalnych i oratoryjnych*, w: *Święta Katarzyna Aleksandryjska w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. bp J. Jezierski, K. Parzych-Blakiewicz, ks. P. Rabczyński, Olsztyn 2016, s. 153–165.

¹⁰ Zob. J. Pikulik, *Polskie oficja rymowane o św. Wojciechu*, w: *Stan badań nad muzyką religijną w kulturze polskiej*, red. tenże, Warszawa 1973, s. 283–296; J. Knappe, *Zur Benennung der*

W I poł. XVI w. powstało u krakowskich dominikanów oficjum rymowane o św. Jacku Odrowążu pt. *Adest dies celebris, quo nobis mater Ecclesia*. Jego autorstwo przypisuje się Dominikowi z Castelnedulo OP. Wydane u J. Halicza w Krakowie w 1540 r., zostało włączone do mszału drukowanego u M. Scharfenbergera w 1545 roku¹¹. Niemal w całości odnaleźć je można jeszcze w *Officia propria Patronum Poloniae*, wydanych w 1925 i 1938 dla diecezji: katowickiej i łuckiej. W 1962 r. zredukowano je do laudesów i II nieszpórów¹².

Pierwotnie w skład oficjum wchodziły jeszcze hymny: *Laudibus celsis veneremur omnes, Gaude mater Ecclesia* oraz *Aeterni regis maximus*¹³. Pierwszy z nich w sekwencjarzu dominikanów krakowskich z 1556 r. występuje z popularną w Europie melodią, stosowaną do wielu hymnów brewiarzowych tego okresu. W pięciu strofach safickich mniejszych¹⁴ autor dzieła, wzorując się na hymnie Pawła Diakona na cześć św. Jana Chrzyciela (*Ut queant laxis*), opiewa cnoty św. Jacka i nawiązując do łacińskiej formy jego imienia Hyacinthus, porównuje go do hiacyncytu¹⁵.

Hymn *Gaude mater Ecclesia* opisuje pobyt św. Jacka jako kanonika katedralnego wraz z biskupem krakowskim Iwonem Odrowążem w Rzymie, gdzie jako pierwszy z Polaków przyjął z rąk św. Dominika habit zakonny¹⁶. Trzeci z hymnów wchodzących pierwotnie w skład oficjum rymowanego, czyli *Aeterni regis maximus* składa się z pięciu strof. Widać tu liczne zapożyczenia z hymnu na Zesłanie Ducha Świętego (*Iam Christus astra ascenderit*), które służą określeniu cudów towarzyszących misyjnej działalności św. Jacka Odrowąża¹⁷.

W oficjum włoskim o św. Jacku Odrowążu odnajdujemy inny hymn *Christi fidelis nuntius*, który po raz pierwszy pojawił się w rękopisie dominikańskim z Udine (XVI w.)¹⁸. Hymn ten potwierdzają też źródła dominikańskie we Lwowie z 1743 r., a także *Proprium Poloniae* od 1938 roku. Treść hymnu nawiązuje do działalności kaznodziejskiej św. Jacka. Jawi się on w utworze jako: głosiciel zbawienia aż po krańce ziemi, nauczyciel prawdy i obyczajów, skłaniający serca do pokuty i przełamujący wrogą siłę szatana¹⁹.

Offizien im Mittelalter. Das Wort „historia“ als liturgischer Begriff, „Archiv für Liturgiewissenschaft“ 26(1984), s. 305–321; P. Wiśniewski, *Oficjum rymowane o św. Zygmuncie w antyfonarzach płockich z przełomu XV/XVI wieku. Studium historyczno-muzykologiczne*, Lublin 2006.

¹¹ Zob. B. Gładysz, *O łacińskich oficjach rymowanych z polskich źródeł średniowiecznych*, „Pamiętnik Literacki” 30(1933), s. 346–351.

¹² Zob. H. Kowalewicz, *Zasięg terytorialny i chronologia polsko-łacińskiej liryki średniowiecznej*, Poznań 1967, s. 143–146.

¹³ W. Danielski, *Adest dies celebris*, w: *EK*, t. 1, Lublin 1995, k. 84.

¹⁴ Strofa saficka mniejsza – starożytne metrum liryczne stworzone przez grecką poetkę Safonę (VII–VIII w. p.Ch.), a później kultywowane przez twórców starożytności i epoki nowożytnej.

¹⁵ H. Kowalewicz, *Zasięg terytorialny*, s. 145.

¹⁶ Tamże, s. 145.

¹⁷ Tamże, s. 146 oraz 265.

¹⁸ Zob. H.J. Sobeczko, *Kult liturgiczny Świętych Odrowążów na Śląsku*, w: *Jubileusz uczty 900-lecie Kamienia Śląskiego*, red. E. Mateja, Opole 2005, s. 9.

¹⁹ H. Kowalewicz, *Zasięg terytorialny*, s. 265.

Warto przypomnieć, że *Christi fidelis nuntius* stanowi drugą część hymnu *In hoc Hyacinthi iubilo*, kontynuowanego w laudesach jako hymn *Vox pura laudet exitum*²⁰.

SEKWENCJE

Osoba św. Jacka Odrowąża wpisana została także w mszalną twórczość sekwencyjną²¹. Wyrazem tego jest polska sekwencja *Salvatorem collaudemus* powstała w środowisku krakowskich dominikanów w I poł. XVI wieku. Odnajdujemy ją w jednym rękopisie (BDomKr 3263) oraz w dwóch drukach (mszale diecezji krakowskiej z 1545 r., a także graduale dominikańskim z XVI w.). Zbudowana jest z siedmiu podwójnych strof zawierających dwie wzmianki o Polsce. Brakuje w niej faktów zaczerpniętych z życia św. Jacka. Tekst sekwencji opublikował H. Kowalewicz, a zapis melodii ks. J. Pikulik²².

Sekwencja *Funde de caelestibus* pochodzi najprawdopodobniej od anonimowego niepolskiego autora z zakonu dominikanów. Pochodzi ona z przełomu XV/XVI w. i zachowała się jedynie w krakowskim antyfonarzu dominikańskim z drugiej połowy XVI wieku. Utwór składa się z siedmiu podwójnych strof i jednej końcowej, nawiązując wyraźnie do sekwencji o św. Stanisławie biskupie *Laudes Dei Cracovia*. Św. Jacek Odrowąż nazywany jest tutaj ozdobą zakonu, ojcem najświętszym, najmądrszym doktorem i człowiekiem najdroższym Bogu. Słowa sekwencji nawiązują także do jego posługi słowa, cudotwórczej mocy oraz umiłowania Matki Bożej²³.

AKLAMACJE ALLELUJA Z WERSETAMI

Obok wspomnianych wyżej sekwencji, w krakowskich źródłach dominikańskich, znajdujemy także dwie kompozycje *Alleluja* z wersetami, przeznaczone na wspomnienie św. Jacka Odrowąża, a zamieszczone w opracowaniu ks. prof. Jerzego Pikulika²⁴. Pierwszy z utworów został skomponowany w modus V.

²⁰ Zob. *Hymny kościelne*, przekł. T. Karyłowski TJ, wst. S. Windakiewicz, Warszawa 1978², s. 180–182.

²¹ Sekwencja (łac. *sequentia*) – śpiew liturgiczny wykonywany podczas Mszy przed Ewangelią. Jej podstawę stanowi tekst poetycki. Od hymnu różni się cechą charakterystyczną, jaką są strofy paralelne. Geneza sekwencji związana jest z tropowaniem (zaopatrywaniem w tekst) długich melizmatów, śpiewanych na samogłosce „a”, występującym po wersecie *Alleluja*. Zjawisko tekstowania jubilusa w *Alleluja* rozpoczęło się w Normandii, w klasztorze Jumiéges. Kontynuowano je w dwóch wielkich ośrodkach: opactwie St. Martial w akwitańskim Limoges oraz klasztorze St. Gallen, gdzie tworzył Notker Balbulus (†912). Polska twórczość sekwencyjna obejmuje ok. 150 utworów i sięga XI w. Zob. J. Pikulik, *Klasyczne formy chorału gregoriańskiego oraz monodii liturgicznej*, w: *Muzyka sakralna*, red. J. Masłowska, Warszawa 1998, s. 23.

²² H. Kowalewicz, *Zasięg terytorialny*, s. 143–144; J. Pikulik, *Sekwencje polskie*, „Musica Medii Aevi” 5(1976), s. 129–130.

²³ W. Głowa, *Funde de caelestibus*, w: *EK*, t. 5, Lublin 1989, k. 773.

²⁴ J. Pikulik, *Śpiewy Alleluia o świętych w polskich rękopisach przedtrydenckich*, Warszawa 1995, s. 146.

Alleluia. Gaude fili Hyacinthe, quia tuae a Filio meo exaudiuntur preces et quisquid petendum duxeris, me interveniente consequeris.

Styl wersetu jest neumatyczny. Bardziej rozbudowano tutaj tylko grupę inicjalną podkreślającą słowo „Gaude”, a więc wezwanie do radości. Również refren, który tworzą dwie tożsame formuły, należy do najmniej rozwiniętych. W melodii przeważa ruch łączny i skoki tercjowe. Relacje tekst – melodia są poprawne²⁵.

Drugi ze śpiewów *Alleluja* poświęconych św. Jackowi powstał również jeszcze przed jego kanonizacją, prawdopodobnie w Krakowie przed 1536 rokiem. Nie wyklucza się, że jego autorem jest br. Wiktoryn, gdyż jego podpis znajduje się po dokonaniu zapisu: *fr. Victorinus sac.(erdos)*. Zostawił go jako autor, albo jako skryptor. Znany był jako kopista graduła norbertanek krakowskich (ms. 508), wykonanego na zamówienie klasztoru Anny Grabowskiej. Strofa śpiewu składa się z czterech wersów o regularnej budowie: 8pp + 8pp + 8pp + 8pp. Rymuje się asonansem, a jego tok rytmiczny jest zróżnicowany. Wartość poetycka zwrotki nie jest duża:

*Alleluia. Memor pater, o Hyacinthe,
naturae nostrae fragilis,
stans coram Summo Iudice,
nos tuis iuva meritis*²⁶.

Melodia kompozycji zapisana została w modus III, charakterystycznym dla południowej Polski. Utwór ma styl neumatyczno-melizmatyczny. Bardziej rozbudowane grupy akcentują prośbę, aby modlących się wspomagały zasługi św. Jacka. Według ks. J. Pikulika relacje pomiędzy tekstem a melodią są poprawne²⁷.

POLICHÓRALNY KONCERT KOŚCIELNY *AVE FLORUM FLOS HYACINTHE*

Do grupy twórców dedykujących swoje dzieła św. Jackowi Odrowążowi zaliczyć trzeba Marcina Mielczewskiego [† 1651]. Należał on do najbardziej znanych w Europie przedstawicieli polskiej kultury muzycznej XVII w., działających zwłaszcza w wokalnie-instrumentalnych kapelach polskich Wazów. Wiadomo, że był muzykiem króla Władysława IV (a być może także Zygmunta III Wazy), a później kapelmistrzem w zespole królewicza Karola Ferdynanda Wazy – biskupa płockiego i wrocławskiego²⁸. W liczącym ok. 130 dzieł dorobku kompozytorskim Mielczewskiego dominują utwory religijne dawnego nurtu tzw. *stile antico* (msze i motety) oraz reprezentujące wokalnie-instrumentalny nurt wczesnego baroku określane jako *stile moderno* (koncerty kościelne, msze koncertujące, nieszpory, magnifikaty) z charakterystyczną dla niego techniką koncertującą. Mielczewski jako uczeń Fran-

²⁵ Tamże, s. 147.

²⁶ Tamże, s. 182.

²⁷ Tamże, s. 183.

²⁸ Zob. E. Hinz, *Zarys historii muzyki kościelnej*, Pelplin 2000, s. 118.

ciszka Lilliusa był kontynuatorem tradycji religijnej muzyki włoskiej, szczególnie szkoły weneckiej i rzymskiej²⁹.

Jedyną znaną dotychczas kompozycją Mielczewskiego, oznaczoną bowiem jego monogramem „M.M.”, wykazującą ewidentne związki z dominikańską liturgią prowincji polskiej, jest zachowany w tzw. kolekcji Emila Bohna (znajdującej się dziś w Stadtbibliothek Preussischer Kulturbesitz w Berlinie), utwór zanotowany w manuskrypcie o sygnaturze Bohn Mus. ms. 170, 15³⁰.

Sporządzony w formie głosów rękopis zawiera następującą inskrypcję tytułową:

*Ave Florum Flos Hyacinthe a 18/
Cum Instrumentis/
M.M./
Halleluja./
Nun freund euch Gottes Kinder all,
der Herr fehrt auff mit grossem Schall./
Ascensionis Christi./
No. 222.*

Z badań prof. Barbary Przybyszewskiej-Jarmińskiej wynika, że w rękopisie zanotowano głosy czterech chórów: instrumentalnego, dwóch wokalnych i wokально-instrumentalnego (Chorus I: *Violino I, Violino II, Violino III, Violino IV*; Chorus II i III o składach: *Cantus, Altus, Tenor, Bassus*; Chorus IV: *Cantus, Altus Trombone, Tenor I Trombone, Tenor II Trombone, Bassus Trombone* oraz *Bassus pro Violono i Bassus pro Organo*)³¹.

Spoglądając na wielkość obsady tej kompozycji, należącej do gatunku wokально-instrumentalnego polichóralnego koncertu kościelnego³², należy sądzić, że powstała ona z okazji jakiejś szczególnie ważnej uroczystości. Zamieszczony w cytowanej wyżej inskrypcji łaciński tytuł utworu *Ave florum flos* stanowi pierwszy wers antyfony o św. Jacku, wykonywanej powszechnie w klasztorach dominikańskich prowincji polskiej co najmniej od XVII w. do dziś, w oktawę uroczystości ku czci

²⁹ Zob. T. Jasiński, *Odkrywanie Mielczewskiego. Nowe spojrzenie na repertuar rękopisu 10002 Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska (L)” 2(2004), s. 119–162.

³⁰ B. Przybyszewska-Jarmińska, *Nieznany zbiór religijnych utworów wokально-instrumentalnych Marcina Mielczewskiego*, w: *Staropolszczyzna muzyczna. Księga konferencji*, red. J. Guzy-Pasiakowa, A. Leszczyńska, M. Perz, Warszawa 1998, s. 193–214.

³¹ B. Przybyszewska-Jarmińska, „*Ave florum flos Hyacinthe*” *Marcina Mielczewskiego. Problemy z rekonstrukcją oryginalnego kształtu kompozycji zachowanej z tekstem niemieckojęzycznej kontrafaktury*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio L - Artes” 1(2003), s. 113.

³² Koncert kościelny (od wł. *concertare* – współzawodniczyć) – jeden z najpopularniejszych gatunków wokально-instrumentalnej muzyki religijnej XVII i I poł. XVIII w. Za pierwsze opublikowane koncerty kościelne uważa się utwory religijne wydane w zbiorze *Concerti di Andrea, et di Giovanni Gabrieli* w Wenecji 1587 r. Forma ta, polegająca na kontrastowaniu ze sobą obsady i faktury, rozpowszechniła się w Polsce w XVII i XVIII w., o czym świadczy twórczość M. Mielczewskiego, S. Sarzyńskiego, J. Różyckiego i innych. Zob. H. Feicht, *Muzyka w okresie polskiego baroku*, w: *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*, t. II, red. Z.M. Szwejkowski, S. Łobaczewska, T. Strumiłło, Kraków 1958, s. 157–229.

św. Jacka i każdą środę w ramach komplety³³. Jednak omawiana tu kompozycja zanotowana została wyłącznie z tekstem niemieckiej kontrafaktry *Nun freund euch Gottes Kinder all*. W ten sposób dostosowano ją prawdopodobnie do potrzeb liturgii luterzańskich kościołów wrocławskich, gdzie mogła być wykonywana np. podczas uroczystości Wniebowstąpienia Pańskiego³⁴. Należy przypomnieć, że Karol Ferdynand Waza – protektor Mielczewskiego był biskupem wrocławskim, a kolekcja Bohna z omawianym tu manuskryptem przechowywana była do II wojny światowej w Stadtbibliothek we Wrocławiu.

Próby rekonstrukcji utworu, wraz z przywróceniem w nim łacińskiego tekstu poświęconego Jackowi Odrowążowi, podjęła się prof. B. Przybyszewska-Jarmińska, dokonując tego w oparciu o analogię do innego polichóralnego utworu Mielczewskiego *Victimae paschali laudes*. Autorka rekonstrukcji wkomponowała w miejsce niemieckich wersów słowa antyfony, zbudowanej z pięciu poetyckich dystychów o następującym kształcie:

*Ave, florum flos, Hyacinthe,
omni flore purior.
Ave, gemma pretiosa,
Cunctis gemmis clarior.
Ave, protector omnium
ad te confugientium.
Ave, caelestis incola,
succurre prece sedula.
O Hyacinthe sanctissime,
o Confessor dulcissime.
Alleluia³⁵.*

Zdaniem prof. Przybyszewskiej-Jarmińskiej, łacińskojęzyczna podstawa utworu nie mogła ograniczać się w wersji pierwotnej tylko do tekstu antyfony i następującego po niej wersetu *Alleluia*. Jakim tekstem była uzupełniona, nie wiadomo. Dlatego w rekonstrukcji zaproponowano wprowadzenie zwrotu pochwalnego *Laudamus te, dulcissime*, jako część zdania: *O Hyacinthe sanctissime, laudamus te, dulcissime, alleluia*. Propozycja ta, choć pozwala na zachowanie poprawności metro-rytmicznej struktury słowno-muzycznej, może być jednak traktowana wyłącznie jako uzupełnienie niezbędne dla celów wykonawczych. Na ile jest ono bliskie lub odległe od oryginału, trudno stwierdzić³⁶.

Reasumując, rekonstrukcja oryginalnej wersji kompozycji Mielczewskiego okazała się zadaniem niezwykle trudnym, ponieważ nie udało się ustalić, czy oryginalny tekst łaciński, czyli antyfony o św. Jacku, został w całości opracowany muzycznie przez kompozytora, czy wykorzystany został tylko jego fragment (albo tekst został rozbudowany). Nie było także jasne, w jaki sposób tekst słowny był

³³ Zob. E. Wiater, *Wierny pies pański. Biografia św. Jacka Odrowąza*, Kraków 2015, s. 229–230.

³⁴ B. Przybyszewska-Jarmińska, „*Ave florum flos Hyacinthe*”, s. 115.

³⁵ Tamże, s. 117.

³⁶ Tamże, s. 126.

pierwotnie podłożony pod nutami oraz czy wymagał wprowadzenia przez skryptora zmian rytmicznych, umożliwiających odpowiednie rozłożenie akcentów słownych.

Ponieważ M. Mielczewski jako mieszkaniec ul. Mostowej w Warszawie był niejako sąsiadem wznoszonego w tym czasie dominikańskiego klasztoru św. Jacka, a w swoim testamencie wyraził życzenie, aby zostać pochowanym w tym kościele, należy uważać za wielce prawdopodobne, że wieloobsadowy koncert kościelny *Ave florum flos Hyacinthe* mógł zostać napisany właśnie z myślą o tym miejscu³⁷.

KONCERT KOŚCIELNY *GAUDE FILII HIACINTHE*

Gaude Fili Hyacinthe to anonimowy koncert kościelny przeznaczony na głos sopranowy, dwoje skrzypiec i organy. Utwór nieznaney proveniencji, określanej jako podkrakowska, niesłusznie przypisywany przez Adolfa Chybińskiego Jackowi Różyckiemu (ze względu na zbieżność imienia kompozytora i tytułu dzieła), przechowywany jest w Bibliotece Jagiellońskiej w zbiorze rękopisów oznaczonych sygnaturą 5272 (fascykuł 46)³⁸. Kompozycja odnosi się do chwały św. Jacka i wstawiennictwa Matki Bożej. Jest ona bardzo krótka, o kilkuodcinkowej formie i niewymagająca pod względem technicznym:

Gaude Fili Hyacinthe quia tuae a Filio meo exaudiantur preces et quicquid petendum dixeris me interveniente consequeris. Gaude Fili Hyacinthe quia a Filio meo exaudiantur tuae preces. Gaude Fili Hyacinthe gaude gloriose. Alleluia.

*Raduj się synu Jacku, ponieważ Twoje modlitwy do Syna mego zostały wysłuchane, a o cokolwiek – prosząc – zwracałeś się do mnie, pośredniczki, uzyskałeś. Raduj się synu Jacku, bowiem twoje modlitwy do Syna mego zostały wysłuchane. Raduj się synu Jacku w chwale. Alleluja*³⁹.

KANTATA ŚWIĘTY JACEK PATRON KORONY POLSKIEJ

Okres baroku to czas rozkwitu kantaty (od łac. *cantare* – śpiewać), czyli niescenicznego utworu wokально-instrumentalnego, złożonego z arii, recytatywów, duetów, ansamblii, chóru i ritornelów instrumentalnych. Od opery i oratorium różniła się ona mniejszymi rozmiarami oraz większą różnorodnością tekstów⁴⁰.

³⁷ B. Przybyszewska-Jarumińska, „*Ave florum flos Hyacinthe*”, s. 110.

³⁸ Zob. Zofia Surowiak, *Zbiory muzyczne proveniencji podkrakowskiej*, zeszyt 1, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Kraków 1972 (Musicalia vetera. Katalog tematyczny rękopiśmiennych za- bytków dawnej muzyki w Polsce, t. II).

³⁹ A. Patalas, *Życie muzyczne w klasztorach dominikańskich prowincji polskiej nieutrzymujących stałych kapel*, w: *Życie muzyczne w klasztorach dominikańskich w dawnej Rzeczypospolitej*, red. A. Patalas, Kraków 2016, s. 23.

⁴⁰ Zob. J. Chomiński, K. Wilkowska-Chomińska, *Wielkie formy wokalne*, Kraków 1984, s.

Również na gruncie twórczości kantatowej odnajdujemy w historii muzyki polskiej odniesienie do św. Jacka Odrowąża. Chodzi tu o osobę Jakuba Gołąbka († 1789) – polskiego kompozytora, urodzonego na Śląsku i działającego w Krakowie. Wiadomo, że był on członkiem kapeli kościoła mariackiego, a od ok. 1774 r. śpiewakiem oraz kompozytorem kapeli katedry wawelskiej. W latach 1781–1787 pracował jako nauczyciel śpiewu w szkole muzycznej ks. kanonika Wacława Sierakowskiego. Oprócz Mszy, *a'capella* i z orkiestrą, twórczość religijna Gołąbka obejmowała także motety i nieszpory⁴¹.

Wiadomo, że w 1773 r. na dworze biskupa krakowskiego Kajetana Sołtyka wykonano napisaną przez Gołąbka *Kantatę ku czci św. Stanisława*. Ponad to w katalogach jego kompozycji, obok kantat ku czci bł. Bronisławy i św. Jana Kantego, odnajdujemy również kantatę *Święty Jacek Patron Korony Polskiej*⁴². Niestety materiał muzyczny tego utworu zaginął. Do czasów współczesnych przetrwało natomiast libretto, którego autorem był ks. W. Sierakowski⁴³. Wydane 1780 r. u Ignacego Grebela w Krakowie, jest dziś dostępne w zasobach Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej we Wrocławiu (sygnatura oryginału XVIII–8.800)⁴⁴.

W utworze występują cztery osoby: św. Jacek Odrowąż, Świat, Bogomyślność oraz Próżna Chwała. Pierwsza część dzieła mówi o odkryciu powołania zakonnego przez Jacka Odrowąża. Zbudowana jest ona z pięciu arii przeplatanych dialogami. Wieńczy ją duet dwóch osób: Jacka i Bogobojności:

Ja: *Ach kiedyż przyjdą szczęśliwe czasy,*
 Bo: *Jeszcze do nieba zamknięte pasy,*
 Ja: *Ach pragnę serdecznie chwalić Boga wiecznie*
W Ojczyźnie błogosławionych.
 Bo: *Pierwey się bić o nią, niż siedzieć w Koronie,*
Ojczyzny chwałą zaszczyconych.
 Ja: *Ach kto mi da to zwycięstwo.*
 Bo: *Ufność i stateczne męstwo.*
 Ja: *Na wszystkie się szczerze ważę umartwienia,*
Abym doszedł prędkiej usprawiedliwienia,
Y stać się Bogu miłym.
 Bo: *Co przyobiecujesz pamiętay dochować,*
A możesz i w życiu wraz z Bogiem panować
Nad tym światem przegniłym.

⁴¹ A. Nowak-Romanowicz, *Gołąbek Jakub*, w: *Encyklopedia muzyczna PWN. Część biograficzna*, t. 3 (efg), red. E. Dziębowska, Kraków 1987, s. 372–373.

⁴² E. Hinz, *Muzyka kościelna w czasie polskiego oświecenia*, *SPeIp* 46(2013), s. 73.

⁴³ Ks. Wacław Sierakowski – ur. 1741 w Bogusławicach, zm. 1806 w Krakowie; polski muzyk, organizator życia muzycznego w Krakowie, gdzie był kanonikiem i proboszczem katedry. Założył szkołę śpiewu, organizował koncerty muzyki symfonicznej i chóralnej. Jest autorem podręcznika *Sztuka muzyki dla młodzieży krajowej* [1795–1796]. Pisał teksty do kantat J. Gołąbka, F.M. Langa i T. Zygmunrowskiego. Zob. T. Przybylski, *Kantata religijna w Krakowie czasów Stanisławowskich*, w: *Dramat i teatr sakralny*, red. I. Sławińska, W. Kaczmarek, W. Stulisz, M.B. Stykowska, Lublin 1988, s. 173–188.

⁴⁴ <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/22129/edition/19627> [27 VII 2019].

Obay: *Poczekaj serce trochę, a osiągniesz Boga,
Tylko poznawszy która jest do niego droga,
Tę się trzymaj usilnie, patrz też na przykłady,
Mężów cnót wielkich, a w ich zacne wstępuj ślady*⁴⁵.

Część druga kantaty ukazuje św. Jacka w Rzymie, po przyjęciu habitu zakonnego z rąk św. Dominika. Składa się ona z czterech arii przeplecionych dialogami osób. Również na tym etapie Święty doświadcza pokus ze strony Świata i Próżnej Chwały, która rozpoczyna tę część: *Jacek już w Rzymie do Zakonu wstąpił, świat na nadziei pozyskania go już osechł. Jakże ja sobie teraz poradzę?*

Natomiast duchowego wsparcia i pouczeń udziela Świętemu Bogobojność np. *Wiedz o tym: iż i olbrzymy maleńkimi się rodzą: tak w połowie jest dzieła kto dobrze zaczął. Miej w tobie pokorę, a w Panu ufność, On cię nie opuści, On sam tylko wierny, i z pokusy przynieść pożytek.* Na zakończenie Bogobojność zwraca się także do słuchaczy opowieści: *Więc wzorem Jacka idźcie. Chwała jest cieniem cnoty, a i za niechcącemi idzie; upodobanie w dobrym mającemi.* Kantata kończy się śpiewem chóru i solistów:

*Zaszczyt Katedry, Zakonu ozdoba
Jacek niech szczęści Zgromadzenia oba
Bóg dla iego zasług.*

Solo: *Waleczny zwycięzco świata, ciała, czarta,
Solo: Jakieyże pochwały twa dzielność nie warta?*

Duet: *Więc twym ramieniem wspieray słabe siły,
By sidła czartów nam nic nie szkodziły.
Niech miasto Kraków, oraz i Ojczyznę wslawi,
W dobrach ciała i Duszy niech Bóg błogostawi
Nas wszystkich Jego sług*⁴⁶.

MSZA O ŚW. JACKU ODROWAŻU

Ślady obecności pierwszego z polskich dominikanów odnajdujemy również w dorobku współczesnych kompozytorów. Do tego grona należy Jacek Sykulski, znany przede wszystkim jako autor pieśni *Abba Ojczy* – hymnu Światowych Dni Młodzieży w Krakowie (1991)⁴⁷. W jego dorobku kompozytorskim znajdują się monumentalne dzieła, których premierowe wykonania odbyły się przy okazji znaczących wydarzeń historycznych. Przykładem mogą być utwory *Peace Meditation* oraz *Dance in the fire* napisane na pierwszą rocznicę wydarzeń wrześniowych w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, które prezentowano w Strefie Zero

⁴⁵ <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/22129/edition/19627/content?ref=desc> [27 VII 2019].

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Jacek Sykulski – ur. 1964 w Poznaniu, polski kompozytor, dyrygent i chórmistrz, absolwent Akademii Muzycznej w Poznaniu w klasie kompozycji i klarnetu (prof. Florian Dąbrowski, prof. Zdzisław Nowak). Od 1996 do 2010 dyrygent i szef artystyczny Chóru Akademickiego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; od 2003 dyrektor Poznańskiego Chóru Chłopięcego.

w Nowym Jorku w 2002 roku. Dzieło *Voices from the past*, skomponowane z okazji 60. rocznicy Powstania w Gettcie Warszawskim, uświetniło koncert w berlińskim Haus des Rundfunks w 2003 roku. Na zamówienie Prezydenta Poznania, powstała *Missa 1956*, która została wykonana w dzień 50. rocznicy Powstania Poznańskiego Czerwca. W 2006 r. skomponowane zostało *Oratorium Gietrzwałdzkie*, które upamiętnia 130. rocznicę objawień maryjnych w Gietrzwałdzie⁴⁸.

W 2003 r. powstała *Msza o św. Jacku Odrowążu*, której premiera miała miejsce w 2004 r. podczas Kapituły Generalnej Zakonu Kaznodziejskiego w Krakowie⁴⁹. Warto przypomnieć, że od początku istnienia zakonu, czyli od ośmiu wieków, nigdy wcześniej tak ważne obrady nie odbyły się w Polsce. Do Krakowa przybyły najważniejsze osoby związane z zakonem dominikanów, w tym generał o. Carlos Azpiroz Costa z Argentyny⁵⁰.

Trzy części mszalne: *Kyrie eleison*, *Sanctus* oraz *Agnus Dei*, nawiązują w swojej melodyce m.in. do średniowiecznej polifonii z opactwa St. Martial w Limoges, czy paryskiej szkoły Notre Dame⁵¹. Opierają się one zasadniczo na dialogu solowych głosów kobiecych z chórem, przy czym we wszystkich częściach pojawia się w tle charakterystyczny dla średniowiecza *burdon*, a więc niezmienny dźwięk basowy spełniający rolę prostego akompaniamentu. Kompozytor wraz z Akademickim Chórem Uniwersytetu Poznańskiego zaprezentował swoje dzieło w 2004 r. m.in. także w dominikańskim kościele św. Wojciecha we Wrocławiu⁵². Unikatowe nagranie utworu dostępne jest wyłącznie w zasobach internetowych. Dokonano go w 2005 r. w kościele dominikanów w Poznaniu⁵³.

MISSA IN HONOREM SANCTI HYACINTHI

Innym współczesnym kompozytorem związanym swoją twórczością ze św. Jackiem Odrowążem jest Paweł Bębenek. Urodzony w Wadowicach (1972 r.) dorastał i rozwijał się artystycznie w środowisku krakowskich dominikanów. To w tym miejscu zetknął się z takimi osobowościami muzycznymi jak np. Marcin Bornus-

⁴⁸ Zob. <https://culture.pl/pl/tworca/jacek-sykulski> [2 sierpnia 2019]; P. Towarek, *Wielkie formy muzyczne dedykowane Matce Bożej Gietrzwałdzkiej*, w: *Matka Boże Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, S. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 248.

⁴⁹ Zob. <https://culture.pl/pl/tworca/jacek-sykulski> [3 sierpnia 2019].

⁵⁰ Zob. <http://krakow.wyborcza.pl/krakow/1,44425,2232845.html> [5 sierpnia 2019]; *Albo posłemy najlepszego, albo nikogo. Z o. Carlosem Alfonso Azpirozem Costa, generałem dominikanów, przybyłym do Krakowa na kapitułę generalną zakonu, rozmawia Katarzyna Wiśniewska*, „Tygodnik Powszechny” nr 32, 8 sierpnia 2004, s. 11.

⁵¹ Szkoła Notre Dame lub Szkoła Paryska – nazwa grupy muzyków, w większości anonimowych, działających ok. 1160–1230 r. przy katedrze Notre Dame w Paryżu. Stanowiła ona ważny etap w rozwoju muzyki europejskiej, będąc ogniwem pomiędzy polifonią St. Martial (ok. 1100–1150) a kręgiem Francona z Kolonii i Petrusa de Cruce (koniec XIII w.). Jedynymi znanymi z imienia kompozytorami szkoły są: Leoninus i Perotinus. Por. J. Chomiński, K. Wilkowska-Chomińska, *Historia muzyki*, cz. I, Kraków 1989, s. 103–104.

⁵² Zob. <https://www.niedziela.pl/artykul/31736/nd/Msza-o-sw-Jacku> [3 sierpnia 2019].

⁵³ Zob. <https://www.youtube.com/watch?v=3hL7X4vDud8> [5 sierpnia 2019].

-Szczyński (twórca i lider zespołu „Bornus Consort”), czy też Antoni Pilch (lutni-
sta, absolwent Royal College of Music), z którym współpracował w ramach zespołu
„Bractwo Lutni”. Jak sam zauważa, wpływ na jego twórczość miała również współ-
praca z tak wybitnymi muzykami jak: Taivo Niitvägi (Linnamuusikud, Tallin) i An-
driej Kotow (Sirin, Moskwa)⁵⁴. Kompozytor jest absolwentem Podyplomowych
Studiów Chórmistrzostwa i Emisji Głosu w Akademii Muzycznej w Bydgoszczy.
Od 2002 jako dyrygent prowadził m.in. chór i orkiestrę Duszpasterstwa oo. Domi-
nikanów w Krakowie, chór Duszpasterstwa Karmelitów Bosych w Krakowie, chór
spotkania młodych w Wołczynie w ramach Duszpasterstwa oo. Kapucynów. Regu-
larnie prowadzi chóralne warsztaty liturgiczno-muzyczne na terenie Polski, Ukrainy,
Litwy, Białorusi, Rosji, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Danii i Stanów Zjednoczonych,
współpracując często przy tym z Hubertem Kowalskim, Piotrem Pałką oraz swo-
ją żoną Laurą Bębenek⁵⁵.

W dorobku P. Bębenka znajdują się m.in. hymny, psalmy, ostinata, kolędy,
Jutrznia za nienarodzonych, a także msze: *Missa de Misericordia*, *Missa de Sanctis*,
*Missa desiderii*⁵⁶. Do tej ostatniej grupy dołączyła w 2015 r. *Missa in honorem
sancti Hyacinthi*, czyli *Msza ku czci św. Jacka Odrowąża*, przeznaczona na cztero-
głosowy chór mieszany i orkiestrę. Składa się ona z trzech mszalnych części stałych:
Kyrie eleison, *Sanctus* oraz *Agnus Dei*, opatrzonych przez P. Bębenka dedykacją:
*Jego Ekscelencji Księdzu Biskupowi Jackowi Jezierskiemu w I. rocznicę ingresu do
katedry św. Mikołaja w Elblągu*. Orkiestracji utworu dokonał pochodzący z Białe-
gostoku dyrygent i kompozytor Jan Krutul⁵⁷.

Premierowe wykonanie utworu odbyło się 20 września 2015 r. w Pasłęku, pod-
czas Mszy św. wieńczącej VII. Warsztaty Muzyki Liturgicznej, której przewod-
niczył bp Jacek Jezierski. W wygłoszonej homilii wyraził wdzięczność autorowi
dzieła, przypominając jednocześnie o potrzebie tworzenia nowych, zrozumiałych
w swym przekazie dla współczesnego odbiorcy dzieł muzyki kościelnej. W gronie

⁵⁴ Zob. <http://pawelbebenek.pl/o-mnie/> [4 sierpnia 2019].

⁵⁵ Zob. <https://fundacijainto.pl/pawel-bebenek/> [4 sierpnia 2019].

⁵⁶ Kompozycje zostały przez twórcę wydane w śpiewniku liturgicznym: P. Bębenek, *Canticum novum. Utwory wielogłosowe na chór mieszany a capella*, Kraków 2015. Znalazły także swoje miej-
sce w autorskiej dyskografii: *Dzięki Ci Panie. Msza o Miłosierdziu* – 2004 (Edycja Świętego Pawła,
wykonawca: Perflugium); *Boże mój Boże szukam Ciebie. Desiderii carmina* – 2008 (Edycja Świę-
tego Pawła) wykonawca: Mirabilia Musica); *Gdy się rodzi Zbawca świata* – 2010 Dominikański
Ośrodek Liturgiczny; *Jutrznia za nienarodzonych* – 2011 premiera internetowa (w nagraniu wzięli
udział studenci krakowskiego Duszpasterstwa Akademickiego „Beczka” oraz zaprzyjaźnieni instru-
mentalści). Zob. <https://www.chrzescijanskięgranie.pl/aktualnosci/201103-internetowa-premierajutrzni-za-nienarodzonych-25-marca-2011/> [4 sierpnia 2019].

⁵⁷ Jan Krutul (ur. 1987) – absolwent uczelni muzycznych w Białymstoku, Bydgoszczy i War-
szawie. Kształcił się pod kierunkiem prof. Violetty Bieleckiej (dyrygentura chóralna), prof. Tomasza
Bugaja (dyrygentura symfoniczno-operowa), prof. Pawła Łukaszewskiego (kompozycja). Jest lau-
reatem nagród w konkursach kompozytorskich, m.in. II nagrody w Międzynarodowym Konkursie
„Musica Sacra” 2014 (Kolonia, Niemcy), I nagrody w III Ogólnopolskim Konkursie w Zakresie
Kompozycji Chóralnej (Akademia Muzyczna we Wrocławiu), II nagrody I Białostockiego Festi-
walu Twórczości Muzycznej, III nagrody w Ogólnopolskim Konkursie Kompozytorskim Opus 966
[2014]. Obecnie pełni funkcję dyrygenta i menagera „Chóru Centrum Myśli Jana Pawła II”.
Zob. <https://www.centrumjp2.pl/kultura/chor/jan-krutul/> [4 sierpnia 2019].

wykonawców utworu znalazło się 80 śpiewaków oraz 20 instrumentalistów zespołu *Capella Sancti Nicolai* pod batutą ks. Piotra Towarka⁵⁸.

Missa in honorem s. Hyacinthi zachwyca od strony muzycznej swoją łagodnością, spokojem i prostotą. Na pierwszy plan wysuwa się tu również jej użyteczność. Wszystkie trzy części mszalne są krótkie i nadające się tym samym do wykorzystania we współczesnych celebracjach mszalnych. Dlatego też od momentu premiery rozbrzmiewała wielokrotnie w katedrze elbląskiej podczas Triduum Paschalnego, a ostatnio w ramach święceń biskupich bp. nominata Wojciecha Skibickiego (6 kwietnia 2019), którym przewodniczył bp J. Jezierski⁵⁹. Interesującym dodatkiem do niej może być, skomponowane także przez P. Bębenka, *Alleluia de Hyacinthi*⁶⁰.

PODSUMOWANIE

Obok wielu dziedzin sztuki (malarstwo, rzeźba) również muzyka użyczyła swej przestrzeni św. Jackowi Odrowążowi. Przykładem tego są zaprezentowane w niniejszym opracowaniu: oficjum rymowane *Adest dies celebris*, dwie sekwencje *Salvatorem collaudemus* oraz *Funde de caelestibus*, a także dwie melodie *Alleluja* mszalnego z wersetami (*Gaude fili Hyacinthe* oraz *Memor pater, o Hyacinthe*).

Przeprowadzona kwerenda, oprócz wymienionych wyżej utworów monodycznych, wskazała także na istnienie dzieł polifonicznych dedykowanych Świętemu. Są to: polichóralny koncert kościelny *Ave Florum Flos Hyacinthe* autorstwa Marcina Mielczewskiego (zanotowany w manuskrypcie wyłącznie z tekstem niemieckiej kontrafaktury *Nun freund euch Gottes Kinder all*), anonimowy koncert kościelny *Gaude Fili Hyacinthe*, a także kantata *Święty Jacek Patron Korony Polskiej* autorstwa Jakuba Gołąbka i ks. Wacława Sierakowskiego (niestety zachowana tylko w wersji tekstowej). Do tej grupy wpisują się również dwie współczesne kompozycje mszalne: *Msza o św. Jacku Odrowążu* autorstwa Jacka Sykulskiego oraz *Missa in honorem sancti Hyacinthi* skomponowana przez Pawła Bębenka.

Należy żywić głęboką nadzieję, że ostatnie ze wskazanych tu wielkich form muzycznych, będą stanowić swoisty punkt wyjścia oraz zachętę dla współczesnych twórców, aby poprzez dźwięk, melodię i harmonię przypominać jeszcze bardziej kolejnym pokoleniom o Świętym z rodu Odrowążów. Nie chodzi tu wszakże tylko o sam utwór muzyczny, jako sposób wypowiedzi na temat niezłomnego ewangelizatora Rusi, Pomorza i Prus. O wiele ważniejszym wezwaniem chwili, wydaje się dziś podjęcie wysiłku przekuwania wiary na kulturę, w tym przypadku kulturę muzyczną. Tym bardziej, że jej współczesny odbiorca coraz częściej styka się z tym, co określamy terminem *sacrum*, już nie tylko we wnętrzu kościoła i podczas liturgii, ale raczej w przestrzeni filharmonii, sali koncertowej lub teatru muzycznego.

⁵⁸ P. Towarek, *Charakterystyka kultury muzycznej diecezji elbląskiej*, w: *Srebrny jubileusz diecezji elbląskiej. Tradycja, struktury, ludzie*, red. W. Zawadzki, Elbląg 2018, s. 259–260.

⁵⁹ Zob. *Święcenia biskupie biskupa nominata Wojciecha Skibickiego – biskupa pomocniczego diecezji elbląskiej – biskupa tytularnego Casae Nigrae*, opr. ks. P. Towarek, 6 kwietnia 2019 – katedra św. Mikołaja w Elblągu [druk: Biskupiec 2019], s. 7.

⁶⁰ Zob. P. Bębenek, *Canticum novum. Utwory wielogłosowe na chór mieszany a capella*, Kraków 2015, s. 18.

WIELKIE FORMY MUZYCZNE DEDYKOWANE ŚW. JACKOWI ODROWĄŻOWI

STRESZCZENIE

Przedłożony artykuł przybliży współczesnemu odbiorcy wielkie formy muzyczne dedykowane św. Jackowi Odrowążowi. Należą do nich najpierw kompozycje monodyczne: oficjum rymowane *Adest dies celebris* (1540), dwie łacińskie sekwencje *Salvatorem collaudemus* (I poł. XVI w.) oraz *Funde de caelestibus* (z przełomu XV i XVI w.), a także dwie melodie *Alleluja* mszalnego z wersetami *Gaude fili Hyacinthe* oraz *Memor pater, o Hyacinthe* (1536). Do grupy kompozycji polifonicznych związanych ze św. Jackiem zaliczamy: polichórny koncert kościelny *Ave Florum Flos Hyacinthe* Marcina Mielczewskiego († 1651), anonimowy koncert kościelny *Gaude Fili Hyacinthe*, a także kantatę *Święty Jacek Patron Korony Polskiej* (1780) autorstwa Jakuba Gołąbka i ks. Wacława Sierakowskiego (zachowaną tylko w wersji tekstowej). Do kręgu tego należą także dwie współczesne kompozycje mszalne: *Msza o św. Jacku Odrowążu* (2004) autorstwa Jacka Sykulskiego oraz *Missa in honorem sancti Hyacinthi* (2015) skomponowana przez Pawła Bębenka.

THE GREAT MUSICAL FORMS DEDICATED TO SAINT JACEK ODROWĄŻ

SUMMARY

The presented article introduces the modern recipient to great musical forms dedicated to St. Jacek Odrowąż. These include first monodic compositions: rhyme officially *Adest dies celebris* (1540), two Latin sequences *Salvator collaudemus* (first half of the 16th century) and *Funde de caelestibus* (from the turn of the 15th and 16th centuries), as well as two melodies of the Mass *Alleluia* with verses *Gaude Hyacinthe* and *Memor pater, about Hyacinthe* (1536). To the group of polyphonic compositions related to St. Jacek Odrowąż includes: a polychoral church concert *Ave Florum Flos Hyacinthe* by Marcin Mielczewski (d. 1651), an anonymous church concert, as well as a cantata *Saint Jacek Patron of the Polish Crown* (1780) by Jakub Gołąbek and priest Wacław Sierakowski (preserved only in the text version). This group also includes two contemporary mass compositions: *Mass for St. Jacek Odrowąż* (2004) by Jacek Sykulski and *Missa in honorem sancti Hyacinthi* (2015) composed by Paweł Bębenek.

DIE HL. HYAZINTH VON POLEN GEWIDMETEN MUSIKALISCHE FORMEN

ZUSAMMENFASSUNG

Der vorliegende Artikel bringt dem zeitgenössischen Leserkreis die musikalischen Formen näher, die hl. Hyazinth von Polen gewidmet wurden. Zu ihnen gehören monodische Kompositionen: das gereimte Offizium *Adest dies celebris* (1540), zwei lateinische Sequenzen *Salvatorem collaudemus* (erste Hälfte des 16. Jahrhunderts) und *Funde de caelestibus*

(aus der Wende des 15. und 16. Jahrhunderts), sowie zwei Melodien der *Messe-Hallelujah* mit Versen *Gaude fili Hyacinthe* und *Memor pater, o Hyacinthe* (1536). Die Gruppe der polyphonen Kompositionen im Zusammenhang mit hl. Hyazinth von Polen umfasst: das polychorale Kirchenkonzert *Ave Florum Flos Hyacinthe* von Marcin Mielczewski (gest. 1651), ein anonymes Kirchenkonzert *Gaude Fili Hiacinthe* sowie die Kantate *Święty Jacek Patron Korony Polskiej* (1780) von Jakub Gołąbek und Waclaw Sierakowski (nur in der Textversion erhalten). Dazu gehören auch zwei zeitgenössische Messenkompositionen: *Die Messe über hl. Hyazinth von Polen* (2004) von Jacek Sykulski und *Missa in honorem sancti Hyacinthi* (2015) von Paweł Bębenek.

BIBLIOGRAFIA:

- Chomiński J., Wilkowska-Chomińska K., *Historia muzyki*, cz. I, Kraków 1989.
- Danielski W., *Adest dies celebris*, w: *EK*, t. 1, Lublin 1995, k. 84.
- Dekański D.A., *Początki biskupstwa pomezkańskiego a chrystianizacja Żuławy Wielkiej*, w: *Żuławy i Mierzeja – moje miejsce na ziemi*, red. D.A. Dekański, Gdańsk 2001, s. 104.172–173.
- Feicht H., *Muzyka w okresie polskiego baroku*, w: *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*, t. II, red. Z.M. Szwejkowski, S. Łobaczewska, T. Strumiłło, Kraków 1958, s. 157–229.
- Gładysz B., *O łacińskich oficjach rymowanych z polskich źródeł średniowiecznych*, „Pamiętnik Literacki” 30(1933), s. 346–351.
- Głowa W., *Funde de caelestibus*, w: *EK*, t. 5, Lublin 1989, k. 773.
- Hinz E., *Muzyka kościelna w czasie polskiego oświecenia*, SPelp 46(2013), s. 71–81.
- Hinz H., *Zarys historii muzyki kościelnej*, Pelplin 2000.
- Hymny kościelne*, przekł. T. Karyłowski TJ, wst. S. Windakiewicz, Warszawa 1978.
- Jasiński T., *Odkrywanie Mielczewskiego. Nowe spojrzenie na repertuar rękopisu 10002 Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska (L)” 2 (2004), s. 119–162.
- Jubileusz uczy. 900-lecie Kamienia Śląskiego*, red. E. Mateja, Opole 2005.
- Kanior M., *Jacek święty dominikanin*, Kraków 2007.
- Knape J., *Zur Benennung der Offizien im Mittelalter. Das Wort „historia” als liturgischer Begriff*, „Archiv für Liturgiewissenschaft” 26 (1984), s. 305–321.
- Kłoczowski J., *Jacek*, w: *Nasi święci. Polski słownik hagiograficzny*, red. A. Witkowska, Poznań 1995, s. 201–215.
- Kowalewicz H., *Zasięg terytorialny i chronologia polsko-łacińskiej liryki średniowiecznej*, Poznań 1967.
- Pikulik J., *Klasyczne formy chorału gregoriańskiego oraz monodii liturgicznej*, w: *Muzyka sakralna*, red. J. Masłowska, Warszawa 1998, s. 17–24.
- Pikulik J., *Polskie oficja rymowane o św. Wojciechu*, w: *Stan badań nad muzyką religijną w kulturze polskiej*, red. tenże, Warszawa 1973, s. 283–296.
- Pikulik J., *Sekwencje polskie*, „Musica Medii Aevi” t. 5 (1976).
- Przybylski T., *Kantata religijna w Krakowie czasów Stanisławowskich*, w: *Dramat i teatr sakralny*, red. I. Sławińska, W. Kaczmarek, W. Stulisz, M.B. Stykowa, Lublin 1988, s. 173–188.

- Przybyszewska-Jarmińska B., „*Ave florum flos Hyacinthe*” Marcina Mielczewskiego. *Problemy z rekonstrukcją oryginalnego kształtu kompozycji zachowanej z tekstem niemieckojęzycznej kontrafaktury*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio L – Artes*” 1 (2003), s. 109–127.
- Przybyszewska-Jarmińska B., *Nieznany zbiór religijnych utworów wokalnoinstrumentalnych Marcina Mielczewskiego*, w: *Staropolszczyzna muzyczna. Księga konferencji*, red. J. Guzy-Pasiakowa, A. Leszczyńska, M. Perz, Warszawa 1998, s. 193–214.
- Rondomańska Z., *Święty Jacek – na Warmii mało znany*, w: *Veritas Christi Liberat. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Biskupa Jacka Jezierskiego*, red. K. Parzych-Blakiewicz, ks. P. Rabczyński, ks. J.M. Wojtkowski, Olsztyn 2014, s. 371–404.
- Sobeczko H.J., *Kult liturgiczny Świętych Odrowążów na Śląsku*, w: *Jubileusz uczy. 900-lecie Kamienia Śląskiego*, red. E. Mateja, Opole 2005, s. 7–21.
- Święty Jacek Odrowąż – apostoł północnej Europy*, red. A. Nicoń, A. Wuwer, Roma – Katowice 2007.
- Święty Jacek Odrowąż. Studia i źródła*, red. M. Zdanek, Kraków 2007.
- Święty Jacek Odrowąż w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś*, red. K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2017.
- Towarek P., *Charakterystyka kultury muzycznej diecezji elbląskiej*, w: *Srebrny jubileusz diecezji elbląskiej. Tradycja, struktury, ludzie*, red. W. Zawadzki, Elbląg 2018, s. 239–263.
- Towarek P., *Maria Magdalena w wielkich formach muzycznych*, w: *Św. Maria Magdalena w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. bp J. Jezierski, K. Parzych-Blakiewicz, ks. P. Rabczyński, Olsztyn 2015, s. 143–156.
- Towarek P., *Święta Katarzyna Aleksandryjska w muzycznych opracowaniach mszalnych i oratoryjnych*, w: *Święta Katarzyna Aleksandryjska w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. bp J. Jezierski, K. Parzych-Blakiewicz, ks. P. Rabczyński, Olsztyn 2016, s. 153–165.
- Towarek P., *Wielkie formy muzyczne dedykowane Matce Bożej Gietrzwałdzkiej*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, S. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 243–262.
- Wiater E., *Wierny pies pański. Biografia św. Jacka Odrowąza*, Kraków 2015.
- Wiśniewski J., *Posłannictwo misyjne św. Jacka Odrowąza dominikanina*, w: *Święty Jacek Odrowąż w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś*, red. K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2017, s. 29–41.
- Wiśniewski P., *Oficjum rymowane o św. Zygmuncie w antyfonarzach płockich z przełomu XV/XVI wieku. Studium historyczno-muzykologiczne*, Lublin 2006.
- Życie muzyczne w klasztorach dominikańskich w dawnej Rzeczypospolitej*, red. A. Patalas, Kraków 2016.